

Pháp luật về chống chuyển giá: Kinh nghiệm của một số nước và tham vấn cho Việt Nam

14:54 14/01/2026

(Pháp lý) – Theo số liệu mới đây nhất của Bộ Tài chính, năm 2023 có hơn 50% DN FDI báo lỗ, trong số đó có không ít DN FDI mặc dù có sản phẩm thống lĩnh thị trường ở Việt Nam. Hệ lụy của hoạt động chuyển giá đã ảnh hưởng xấu tới thu ngân sách nhà nước, làm giảm tính cạnh tranh của thị trường, ảnh hưởng tới các doanh nghiệp làm ăn chân chính. Trước thực tế này, cơ quan chức năng cần sớm nghiên cứu kinh nghiệm pháp luật về chống chuyển giá của các nước, để sớm hoàn thiện pháp luật về chống chuyển giá.

Hành lang pháp lý chống chuyển giá không theo kịp thực tế

Chuyển giá không phải là hiện tượng mới trong đời sống kinh tế thế giới. Từ lâu chiêu thức này đã được các tập đoàn đa quốc gia trên thế giới sử dụng với những mục đích khác nhau như tối đa hóa lợi nhuận trên phạm vi toàn cầu, thâm tóm doanh nghiệp góp vốn liên doanh... Thực trạng con số trốn thuế của các công ty đa quốc gia hiện nay rất đáng báo động, gây ảnh hưởng nghiêm trọng đến môi trường hợp tác kinh tế toàn cầu, gây tổn thất nghiêm trọng doanh thu cho các quốc gia.

Tổ chức Hợp tác và Phát triển kinh tế (tiếng Anh: Organization for Economic Cooperation and Development; viết tắt: OECD) – tiền thân của 16 nước Châu Âu trong OEEC cùng với Mỹ và Canada trở thành những thành viên sáng lập được thành lập có mục đích là để tìm ra các chính sách phát triển kinh tế cùng phúc lợi của người dân, được thành lập 1961, đã xác nhận, hàng năm Chính phủ các nước đã thất thu 100 - 240 tỷ USD, tương đương 4 - 10% nguồn thu thuế toàn cầu, do hành vi trốn thuế của các “đại gia” xuyên quốc gia như Apple, Facebook và Amazon...

Với vai trò là một diễn đàn dành cho các thành viên, hiện là chính phủ của 38 nước kinh tế thị trường phát triển nhất thế giới cũng như 70 nước không phải là thành viên, cùng nhau bàn bạc, trao đổi kinh nghiệm để giải quyết các vấn đề kinh tế cũng như các vấn đề chung khác, OECD đã nỗ lực đưa ra các chính sách trong và ngoài pháp luật điều chỉnh hành vi trốn thuế của các công ty đa quốc gia mang lại hiệu quả cao trong việc đẩy lùi thực trạng gian lận thuế của các công ty này. Một trong những nỗ lực đáng chú ý của OECD là đã đưa ra được Hiệp định Thuế thu nhập mẫu vào năm 1963, sau đó được sửa đổi vào các năm 1977 và 1992. Tuy nhiên Hiệp định Thuế thu nhập mẫu vẫn chưa tập trung vào quy chế xử lý việc tránh thuế của các công ty đa quốc gia...

Hiệp định thuế mới sau đó (vào năm 2017) được ký kết với hơn 70 quốc gia, thay thế hơn 1.100 hiệp ước song phương về thuế và dự kiến sẽ thu hút thêm sự tham gia của nhiều nước trong thời gian tới. Hiệp định đưa ra các tiêu chuẩn tối thiểu cụ thể để tránh tình trạng các công ty đa quốc gia lạm dụng sự khác biệt giữa các hệ thống thuế để trốn thuế, đồng thời, đưa ra kế hoạch giải quyết tranh chấp về đánh thuế hai lần giữa các Chính phủ. Hiệp định thuế mới được kỳ vọng sẽ khiến các công ty đa quốc gia khó có thể lợi dụng các lỗ hổng pháp lý để chuyển lợi nhuận đến các “thiên đường” thuế bằng các thủ thuật kế toán tinh vi.

Dựa trên hướng dẫn của OECD về các biện pháp chống chuyển giá, các nước đã triển khai các biện pháp phù hợp với đặc điểm riêng của từng nước... Tại Việt Nam, bên cạnh Luật Quản lý thuế, có hiệu lực từ 01/7/2020 (có bổ sung một số nội dung mới liên quan đến chống chuyển giá); Luật Thuế TNDN, Luật Hải quan, Luật Kế toán... , Nghị định số 132/2020/NĐ-CP mở rộng phạm vi diễn giải đối với một số quy định hiện hành, đồng thời đưa ra một số khái niệm, nguyên tắc mới phù hợp theo Hướng dẫn của OECD, Chương trình hành động Chống xói mòn cơ sở tính thuế và chuyển lợi nhuận (BEPS) và các nguồn khác.

Gần đây nhất, Chính phủ đã ban hành Nghị quyết số 105/NQ-CP ngày 15/7/2023 giao Bộ Tài chính chủ trì, phối hợp với các bộ, ngành nghiên cứu, rà soát, đánh giá để đề xuất việc cần thiết sửa đổi, bổ sung Nghị định số 132/2020/NĐ-CP quy định về quản lý thuế đối với doanh nghiệp có giao dịch liên kết, để tháo gỡ khó khăn, đáp ứng kiến nghị của doanh nghiệp...

Dù có nhiều nỗ lực, nhưng việc chống chuyển giá vẫn là một khâu yếu của ngành chức năng. Hoạt động chống chuyển giá gặp nhiều khó khăn do các văn bản pháp luật hiện hành về kiểm soát tình trạng chuyển giá còn tồn tại một số bất cập hay nói cách khác căn cứ pháp lý về chống chuyển giá chưa thực sự đầy đủ và rõ ràng. Trong đó quy định phương pháp xác định giá rất phức tạp, nên nhiều doanh nghiệp lúng túng trong việc lựa chọn phương pháp, nếu có xác định được thì cũng tốn rất nhiều thời gian và công sức. Ngay cả khái niệm về chuyển giá vẫn còn mập mờ chưa có quy định rõ ràng, thuyết phục. Nhất là còn thiếu một chế tài xử lý nghiêm minh, mang tính răn đe đối với các vi phạm về giá thị trường... Những khuyết tật đó, theo các chuyên gia rất cần có Luật riêng về chống chuyển giá để khắc phục.

Nhìn từ kinh nghiệm chống chuyển giá của một số nước

Chuyển giá không phải là vấn đề mới nhưng là vấn đề phức tạp nhất trong lĩnh vực thuế. Hiện trên thế giới chưa có một nước nào có thể ngăn chặn tuyệt đối chuyển giá mà chỉ có thể hạn chế vấn đề này. Nghiên cứu từ các quốc gia trên thế giới cho thấy phần lớn các biện pháp chống chuyển giá được luật hóa bằng các đạo luật để tăng cường tính pháp lý. Dưới đây là một số trường hợp cụ thể.

+ *Trung Quốc: Đặt trọng tâm vào Luật thuế thu nhập doanh nghiệp*

Các quy định chống chuyển giá hay kiểm soát chuyển giá của Trung Quốc được xây dựng đều dựa trên cơ sở hướng dẫn của OECD. Theo đó việc điều chỉnh chuyển giá, của Trung Quốc được áp dụng theo: Luật Thuế TNDN; Thực hiện Quy phạm pháp luật thuế; Thông tư Guoshuifa số 2 mà trọng tâm là Luật Thuế TNDN Cụ

thể, các doanh nghiệp có các giao dịch tài sản hữu hình liên quan đến các bên liên kết có giá trị cao (hàng năm trên 200 triệu NDT, hoặc có các giao dịch giữa các bên liên kết trên 40 triệu NDT) đều phải chuẩn bị tài liệu đương thời giải trình rõ.

Đồng thời, Trung Quốc cũng đưa ra các biện pháp xử phạt cụ thể đối với hành vi chuyển giá. Các khoản thuế bị trả thiếu liên quan đến giao dịch giữa các bên liên kết sẽ phải chịu một khoản lãi phí. Khoản lãi suất này được tính bằng lãi suất cho vay cơ bản NDT của Ngân hàng Nhân dân Trung Quốc cùng kỳ cộng 5% phí. Tuy nhiên, nếu doanh nghiệp cung cấp được các tài liệu và thông tin liên quan khác theo quy định, thì 5% phí tăng thêm này có thể loại bỏ hoàn toàn. Đáng chú ý, tại Điều 60-73 của Luật Quản lý thuế quy định, hành vi vi phạm luật có thể bị phạt tiền, và những vi phạm nghiêm trọng như trốn thuế, gian lận thuế có thể bị truy cứu trách nhiệm hình sự.

+ *Singapore: Án phạt gần như sẽ áp dụng ngay khi bị điều tra*

Luật Thuế của Singapore cũng như hướng dẫn về vấn đề chuyển giá không đưa ra một yêu cầu về việc phải chuẩn bị xuất trình các tài liệu về chuyển giá. Thay vì quy định mức phạt cụ thể dành riêng cho hành vi chuyển giá, Singapore áp dụng mức phạt chung cho các vi phạm về thuế rất cao (từ khoảng 100% đến 400% khoản thuế phải trả). Tuy nhiên khi một vụ điều tra về chuyển giá được tiến hành, án phạt gần như sẽ được áp dụng nếu đơn vị đóng thuế không có, hoặc không đầy đủ các tài liệu liên quan đến việc điều tra chuyển giá.

Các tài liệu tối thiểu cần có khi kiểm tra về vấn đề chuyển giá bao gồm: Mô tả về các bên liên quan trong các chuyển nhượng, bao gồm giá trị mua bán và các điều khoản ký kết và một phân tích sâu trong đó mô tả những yếu tố chính liên quan đến quá trình mua bán như chức năng, sự phát triển của tài sản, việc sử dụng tài sản và các rủi ro được dự báo; Bảng đánh giá của đơn vị đóng thuế về những rủi ro về thuế của đơn vị.

+ *Malaysia: Luật hóa các quy định bằng hai tờ khai chuyển giá*

Để chống chuyển giá, Malaysia đã luật hóa bằng các quy định cụ thể về việc ban hành hai tờ khai về chuyển giá. Trong đó, gồm: 01 tờ khai dành cho các doanh nghiệp nước ngoài; và 01 tờ khai dành cho các doanh nghiệp trong nước. Hai tờ khai này được phát cho những đối tượng nộp thuế được chọn, sau khi khai đầy đủ, các doanh nghiệp này sẽ nộp tờ khai lại cho Cục Thuế Malaysia. Thông qua các tờ khai, Cục Thuế Malaysia sẽ nhìn thấy được cấu trúc của tập đoàn, những chi phí mà công ty phải trả (như chi phí bản quyền, chi phí quản lý doanh nghiệp), những bằng chứng chứng minh doanh nghiệp có hưởng những dịch vụ đó và trả đúng với những dịch vụ mà doanh nghiệp đã hưởng hay không. Từ đó, Cơ quan Thuế sẽ cân nhắc thanh tra thuế và thanh tra chuyển giá đối với các công ty...

Ngoài phương thức áp dụng nói trên, Cơ quan Thuế Malaysia còn áp dụng các phương pháp khác để xác định các doanh nghiệp có thực hiện chuyển giá hay không, như: Phương pháp so sánh giá thị trường tự do, phương pháp dựa vào giá bán ra, phương pháp cộng chi phí vào giá vốn, phương pháp phân chia lợi nhuận, phương pháp lợi tức thuần từ giao dịch được áp dụng đó.

+ *Thái Lan: ban hành Luật Chống chuyển giá độc lập*

Tại Thái Lan, Luật Chống chuyển giá được ban hành cách đây hơn 10 năm. Từ đạo luật này, Cơ quan thuế quốc gia thiết lập được một cơ sở dữ liệu khá đầy đủ, dễ dàng đối chiếu đối phó với hiện tượng chuyển giá. Ngay từ năm 2004, Thái Lan đã thiết lập cơ sở dữ liệu thông tin về các công ty đang là mục tiêu để tiến hành kiểm tra sổ sách và điều tra, đó là các công ty có các chỉ số “rủi ro cao”, như thua lỗ liên tục hơn 2 năm; tổng số lợi nhuận âm; không nộp thuế trong một giai đoạn; có các giao dịch đáng kể của cùng nhóm liên quan và khả năng sinh lãi thấp so với các đối thủ cạnh tranh.

Để ngăn chặn, xử lý tình trạng chuyên giá, cơ quan thuế của Thái Lan còn tập trung vào các chứng cứ giá cả chính xác, tất cả cần hợp lý để chứng tỏ sự minh bạch, tài liệu cập nhật để chỉ ra cơ cấu và mối liên hệ của nhóm các công ty. Cùng với đó là tài liệu giải thích doanh số của công ty, kết quả hoạt động, các giao dịch quốc tế của công ty với các tổ chức kinh doanh liên kết. Các chính sách giá, khả năng sinh lãi của mỗi sản phẩm và thông tin thị trường, sự đóng góp lợi nhuận của mỗi bên nhận các chức năng thực hiện, các tài sản đã sử dụng và sự rủi ro. Tất cả phải được đưa vào tính toán và có khả năng sử dụng cho việc khảo sát tường tận...

03 vấn đề cần quan tâm khi nâng cấp chống chuyển giá thành luật

Nghị quyết số 50-NQ/TW ngày 20/8/2019 của Bộ Chính trị về định hướng hoàn thiện thể chế, chính sách, nâng cao chất lượng, hiệu quả hợp tác đầu tư nước ngoài đến năm 2030 đã nhắc đến một vấn đề có tính thời sự như một “khuyết tật” của khu vực FDI, đó là chuyển giá: “Các hiện tượng chuyển giá, đầu tư “chui”, đầu tư “núp bóng” ngày càng tinh vi và có xu hướng gia tăng”. Theo đó, trong nhiều giải pháp về hoàn thiện thể chế, Nghị quyết số 50-NQ/TW định hướng: “Hoàn thiện pháp luật về chống chuyển giá theo hướng nâng lên thành luật”.

Việc sớm xây dựng và ban hành Luật Chống chuyển giá là cần thiết không chỉ phù hợp với tinh thần Nghị quyết số 50-NQ/TW của Bộ Chính trị mà còn đáp ứng yêu cầu thực tiễn đòi hỏi chống chuyển giá đã và đang diễn ra trong khu vực FDI. Nghiên cứu kinh nghiệm về chống chuyển giá của các nước trên thế giới, theo chúng tôi việc xây dựng Luật Chống chuyển giá độc lập để luật hóa các quy định về chống chuyển giá phù hợp điều kiện Việt Nam, cần quan tâm các vấn đề sau đây:

+ *Làm rõ nội hàm “chuyển giá” để nhận diện hành vi chuyển giá*

Đến thời điểm này, các quy định của pháp luật không có quy định cụ thể giải thích “chuyển giá là gì”. Tuy nhiên, từ thực tế theo các chuyên gia có thể hiểu chuyển giá là việc thực hiện chính sách giá đối với hàng hóa, dịch vụ và tài sản được chuyển

dịch giữa hai hay nhiều công ty liên kết không theo giá thị trường nhằm tối thiểu hóa tổng số thuế phải nộp của nhóm công ty liên kết này. Như vậy bản chất của hoạt động chuyển giá là việc lựa chọn nơi ưu đãi nhất để nộp thuế của một doanh nghiệp mà không làm trái các quy định pháp luật hiện hành.

Chuyển giá cũng có thể hiểu là hành vi mang tính chủ quan của các chủ thể kinh tế có quan hệ liên kết (như các thành viên trong một tập đoàn kinh tế) hoặc các chủ thể kinh tế độc lập nhưng có cùng lợi ích trong một mối quan hệ xác định nào đó, thực hiện thông qua việc định giá không theo giá thị trường đối với các hàng hóa, dịch vụ và tài sản chuyển giao cho nhau, nhằm phân bổ lại thu nhập từ nơi chịu thuế cao sang nơi chịu thuế thấp để giảm thiểu nghĩa vụ thuế về tổng thể và tối đa hóa lợi nhuận sau thuế.

Hành vi chuyển giá không chỉ diễn ra giữa các giao dịch liên kết xuyên biên giới mà còn diễn ra giữa các giao dịch liên kết trong nội địa một quốc gia. Theo đó, một doanh nghiệp có thể thành lập thêm các công ty thành viên hoặc liên kết với các doanh nghiệp khác có quan hệ lợi ích chung để chuyển lợi nhuận đến nơi được ưu đãi thuế, từ đó giảm thiểu số thuế phải nộp.

Từ phân tích trên, theo chúng tôi, thuật ngữ chuyển giá khi đưa vào luật được hiểu là một hành vi do các chủ thể kinh doanh thực hiện nhằm thay đổi giá trị trao đổi hàng hóa, dịch vụ trong quan hệ với các bên liên kết. Hành vi ấy có đối tượng tác động chính là giá cả.

+ Nhận diện các hình thức chuyển giá phổ biến để có giải pháp tương thích

Từ thực trạng chuyển giá của khối DN FDI, theo chúng tôi có 5 cách thức chuyển giá phổ biến cần nhận diện, để có giải pháp chống chuyển giá tương thích. Đó là:

(i) Nâng giá nguyên vật liệu nhập khẩu: DN FDI nhập mua nguyên vật liệu từ các bên có quan hệ liên kết với mức giá cao hơn mức giá thị trường, làm tăng chi phí

đầu vào sản xuất, từ đó làm giảm lãi hoặc bị lỗ (điển hình là vụ chuyển giá Coca Cola VN đã kê khai chi phí nguyên phụ liệu, trong đó chủ yếu hương liệu được nhập trực tiếp từ công ty mẹ với giá rất cao); (ii) Kê khống giá thầu và nhận khoản vay từ các bên có quan hệ liên kết với lãi suất vay vượt quá quy định thông thường (điển hình là vụ chuyển giá Công ty Keangnam Vina Hàn Quốc); (iii) Hạch toán phí nhượng quyền thương mại phải trả cho công ty mẹ, các khoản chi phí không liên quan đến hoạt động kinh doanh của công ty và chi lương, thưởng và phụ cấp cho ban giám đốc và chuyên gia nước ngoài phải trả cho các cá nhân (vụ Metro VN);

Ngoài ra các DN FDI còn sử dụng các chiêu trò chuyển giá khác, như: (iv) Nâng giá tài sản cố định cao hơn nhiều so với giá trị thực, thậm chí đã khấu hao hết trong nước khi góp vốn đầu tư để giảm lãi hoặc bị lỗ giả, không phải nộp thuế TNDN ở Việt Nam; (v) Nhận chuyển giao tài sản vô hình/dịch vụ cho công ty con (như: Chuyển giao công nghệ, bí quyết kỹ thuật, bản quyền, cung cấp dịch vụ quản lý chung, hỗ trợ mua hàng...) thông qua việc định giá cao so với cho các tài sản vô hình được chuyển giao/dịch vụ được cung cấp; (vi) DN FDI cũng có thể chuyển giá thông qua việc áp dụng giá bán hàng hóa cho các bên có quan hệ liên kết với mức thấp hơn nhiều so với giá bán cho các bên không có quan hệ liên kết, từ đó làm giảm lợi nhuận và giảm thuế tương ứng)...

+ Thiết kế chế tài thật nặng đối với hành vi chuyển giá

Luật Quản lý thuế của Trung Quốc quy định, hành vi vi phạm luật có thể bị phạt tiền, và những vi phạm nghiêm trọng như trốn thuế, gian lận thuế có thể bị truy cứu trách nhiệm hình sự. Trong khi đó Singapore, khi một vụ điều tra về chuyển giá được tiến hành, án phạt gần như sẽ được áp dụng nếu đơn vị đóng thuế không có, hoặc không đầy đủ các tài liệu liên quan đến việc điều tra chuyển giá... Từ kinh nghiệm các nước, khi thiết kế Luật Chống chuyển giá, các nhà làm luật cần xây dựng một hệ thống chế tài chống chuyển giá nghiêm minh và tổ chức thực hiện nghiêm túc hệ thống chế tài đối với những hành vi không tuân thủ kê khai về giá chuyển giao

khi có giao dịch với các bên có quan hệ liên kết theo thủ tục, trình tự quy định của pháp luật.

Vũ Lê Minh